

مونس العشاق

شرح اشراق شهاب الدین سهروردی

نظم: عماد الدین ابن عرب شاه یزدی

سده مئتم هجری

به انضمام شرح مونس العشاق

تصحیح و توضیح

نجیب مایل هروی

اناراکت مولی

فهرست مطالب

I مقدمه مصحح

هفت	منظومه های عرفانی
نه	شهاب شهید
دوازده	مونس العشاق
پانزده	ناظم مونس العشاق (عربشاه یزدی)
بیست و هشت	ستیهندگی و فلسفه ستیزی عربشاه
سی و پنج	قدرت شاعری عربشاه و چگونگی کار او در نظم مونس العشاق
چهل و شش	شرح مونس العشاق
پنجاه و دو	توصیف نسخه ها و چگونگی کار مصحح

II مونس العشاق

(متن منظوم)

۳-۹	حمد و ثنای بار تعالی
۹-۱۳	نعت نبی (ص)
۱۳-۱۶	معراج النبی (ص)
۱۶-۱۹	صفت عشق و اشاره به احوال خود
۱۹-۲۷	تصدیر و تقویم و بیان علت به نظم آوردن مونس العشاق

	شش / مونس العشاق
۲۷-۳۲	مفتح رساله، بهاربه و ترتيب رساله
۳۲-۳۳	بيان نفى فلسفى
۳۳-۳۴	بيان نفى وحدت وجودى
۳۴-۴۴	بيان شناخت نفس و جان و تن
۴۵-۴۶	فصل اول
۴۶-۵۰	فصل دوم
۵۰-۵۲	فصل سوم
۵۲-۵۶	فصل چهارم
۵۶-۶۰	فصل پنجم
۶۰-۶۸	فصل ششم
۶۸-۷۳	فصل هفتم
۷۳-۷۴	فصل هشتم
۷۴-۷۷	فصل نهم
۷۷-۷۸	فصل دهم
۷۸-۸۰	فصل يازدهم
۸۰-۸۲	فصل دوازدهم
۸۲-۸۶	ستایش عشق و عشاق
۸۶-۹۰	خاتمه
۹۱	اختلاف نسخه ها

III شرح مونس العشاق

(۱۰۷-۱۳۲)

III توضیحات و معانی لغات

(۱۳۳-۱۶۶)

مقدمه

بسم الله الرحمن الرحيم

صد حمد و ثنا ز جان دمام وز صورت آب و خاک آدم
بر حضرت ذوالجلال اوحد قیوم قدیم و حی سرمد

I منظومه‌های عرفانی

پیداست و آشکار که ادبیات فارسی تصوف - چه به صورت منثور و چه به هیأت منظوم - بر آب و تاب و جذابیت و کشش و حتی تکامل و تداوم و غنای زبان و ادب فارسی تأثیری بسزا و درخور گذارده است، به طوری که، به ویژه، اگر تاریخ شعر فارسی را در زمینهٔ جمیع قالبهای شعر فارسی به بررسی بگیریم اذعان خواهیم کرد که اگر مفاهیم نازک و خیالات باریک صوفیان دیده‌ور و متفکر به هیأت شعر و نظم فارسی تجلی نمی‌کرد، بدون تردید شعر مدحی و ستایشی فارسی دری از نیرو و توانایی معنایی برخوردار نبود که بتواند

ادبیات منظوم فارسی را به مرحله‌ای درفشان و ستایش‌آمیز برساند و گاری ادبیات منظوم دری را از سنگلاخ تاریخ دردناک هزار و اندی ساله که فارسی زبانان گرفتار آن بوده‌اند - تازان و خرامان بدر آورد.

به هرگونه، یک گوشه از گوشه‌های ادبیات فارسی تصوف، منظومه‌های ارزشمند و پرمطلب صوفیانه است که نمودگار بیشترین آموزه‌های تصوف می‌باشد. ولی برغم سزاواری و اهمیتی که این‌گونه منظومه‌ها دارند تاکنون - نه در زبان فارسی و نه در زبانهای دیگر - تحقیقی تطبیقی و پژوهشی تکوینی و تأملی گسترده و درخور آنها صورت نپذیرفته است^۱. امروزه که بخش قابل توجه این منظومه‌ها، اعم از مشهورهای آن مانند حدیقه و منظومه‌های عطار و مثنوی معنوی، و نامعروف‌های آن مانند مصباح‌الارواح بردسیری کرمانی، منظومه‌های اوحدی و سلطان ولد و شاه داعی شیرازی و عماد فقیه و اسیری لاهیجی و جامی و قاسم انوار و غیره عرضه و منتشر شده، و بعضی دیگر مانند منظومه‌های آذری طوسی و نوربخش و غیره به صورت مخطوط شناسانیده شده است،

۱. البته بعضی از محققان گفتارهایی کلی و غیرتطبیقی پیرامون منظومه‌های عرفانی - آن هم درباره شاهکارهای آن مانند حدیقه سنایی، منطق‌الطیر عطار و دیگر منظومه‌های او و مثنوی مولانای بلخی - نوشته‌اند، از آن جمله است هرمان اته در تاریخ ادبیات فارسی، ترجمه رضازاده شفق، تهران ۱۳۶۵، ص ۱۲۸ - ۱۱۸۲، ی.ا. برتلس: تصوف و ادبیات تصوف، ترجمه سپروس ایزدی، تهران ۱۳۶۵، ص ۸۱ به بعد، فروزانفر: شرح احوال و نقد و تحلیل آثار فریدالدین عطار نیشابوری، تهران، ۱۳۵۳، که پیرامون الهی‌نامه، منطق‌الطیر و مصیبت‌نامه عطار بحث کرده است.

التزام می‌کند تا تحقیقی گسترده باتوجه به موازین تطبیقی و تاریخی پیرامون موضوع موردبحث سامان یابد، و بایی از باهای ادبیات منظوم تصوف در زبان فارسی گشاده گردد.

باری، نبود چنین پژوهشی از یکسو و تتبع گسترده‌ای که نگارنده این سطور از سال ۱۳۵۳ خورشیدی پیرامون کتابشناسی تاریخی نگاشته‌های فارسی تصوف آغاز کرده است از سوی دیگر، انگیزه بررسی منظومه‌های عرفانی و چاپ و نشر بعضی از آنها را در من بنده به وجود آورد و سبب شد تا با منظومه خیال‌انگیز و دلنشین و زیبای مونس‌العشاق آشنا شوم و به نشر آن اهتمام کنم، منظومه‌ای که از دسته طریقت‌نامه عماد فقیه است، یعنی همچنان که عماد اساس مطالب طریقت‌نامه‌اش را بر مصباح‌الهدایه عزالدین کاشی گذارده^۱، سراینده مونس‌العشاق نیز رساله فی حقیقه‌العشق شهاب مقتول را سرمشق و مبنای کار خود قرار داده است.

II شهاب شهید

یحیی فرزند حبش فرزند امیرک ملقب به شهاب‌الدین و معروف به شیخ اشراق و شیخ شهید و شیخ مقتول، زاده در سهرورد به سال ۵۴۹ و مقتول ۵۸۷ هـ. ق، بی‌تردید یکی از

۱. می‌دانیم که مصباح‌الهدایه و مفتاح‌الکفایه کاشی ترجمه متصرفانه عوارف‌المعارف شهاب‌الدین عمر سهروردی (م ۶۳۲) است به طوری که نظم و ترتیب مطالب در مصباح پخته‌تر می‌نماید، و نیز فوایدی در مصباح هست که در عوارف نیست.